

Απόφαση 15/9/2011

Γενικής Συνέλευσης ΣΑΔΑΣ ΠΕΑ Τμ. Αττικής

Η εξαγορά και τα αυθαίρετα.

Αυτό που επιδιώκει η κυβέρνηση είναι η εισπρακτική νομιμοποίηση της διαφθοράς

Το θέμα των αυθαιρέτων αποτελεί ένα από τα άλυτα ζητήματα της σύγχρονης Ελλάδας που επανέρχεται κατά καιρούς ως πρόβλημα ή και φαινόμενο που χρήζει επίλυσης, διευθέτησης, τακτοποίησης ή αναχαίτισης. Ένα σύνθετο πρόβλημα, κοινωνικό- στεγαστικό, ηθικό, περιβαλλοντικό, αισθητικό, αλλά και πολιτικό, και κατά συνέπεια και οικονομικό. Σήμερα, σε μια κρίσιμη όπως αποδεικνύεται στιγμή για την πορεία της χώρας και ύστερα από αρκετές παλινωδίες από πλευράς Υπουργείων, το θέμα επανέρχεται με τη διαδικασία του κατεπείγοντος και με τη μορφή ενός νομοθετήματος καθαρά εισπρακτικού τύπου. Λίγο αν εξετάσει κανείς τα παρελκόμενα μιας τέτοιας νομοθετικής πράξης θα δει ότι δεν αποσκοπεί στην επίλυση του θέματος, αντίθετα, οι συνέπειες που θα έχει στην εφαρμογή του αντιβαίνουν κατά πολύ το όποιο εισπρακτικό όφελος. Σαν αρχιτέκτονες οφείλουμε να πάρουμε θέση ως επιστήμονες αλλά και ως πολίτες. Ως επιστήμονες διαβλέπουμε την πληθώρα των αρνητικών προεκτάσεων στο βραχύ και μακροπρόθεσμο μέλλον. Ως πολίτες βιώνουμε την αδικία, την ανομία και την ατιμωρησία.

Το κείμενο που ακολουθεί επιχειρεί μια όσο το δυνατόν πιο σύντομη επισκόπηση του θέματος για να μπορέσουμε να τοποθετηθούμε ως κλάδος με όσο το δυνατόν περισσότερη πνευματική διαύγεια. Μέσα στον περιορισμένο χώρο που μας παρέχει το συνοπτικό αυτό κείμενο κρίναμε σκόπιμο να ξεκινήσουμε με μία ιστορική αναδρομή.

Πρώτη γενιά αυθαιρέτων: Οι Οικισμοί αυτοστέγασης

Από τα Αναφιώτικα και το Προάστιο, μέχρι τους "αυθαίρετους" προσφυγικούς οικισμούς μετά τη Μικρασιατική καταστροφή και τις μεταπολεμικές "αυθαίρετες" συνοικίες της, Δυτικής κυρίως, Αθήνας η πρακτική της αυτοστέγασης υπήρξε ο κανόνας μάλλον παρά η εξαίρεση στον τρόπο παραγωγής της κατοικίας. Επρόκειτο για οικισμούς που γεννιούνταν από μια αναγκαιότητα που εξασφάλιζε τη δυνατότητα στέγασης σε πολλούς ανθρώπους, όταν οι συνθήκες όχι απλώς τους την στερούσαν, αλλά τους απέκοπταν και κάθε άλλη δίοδο για να στεγαστούν σε άλλο τόπο και με άλλο τρόπο.

Μέχρι και τη δικτατορία οι "αυθαίρετοι" Οικισμοί διέθεταν δύο αντιφατικά χαρακτηριστικά. Ήταν νομιμοποιημένοι στη συνείδηση των κατοίκων τους ως αναγκαίοι και στη συνείδηση της πλειοψηφίας ως αναγκαίο κακό, αφού όλοι αυτοί οι άνθρωποι κάπως έπρεπε να στεγαστούν. Η πολιτεία αντίθετα σιγά σιγά απονομιμοποιούνταν ηθικά καθώς έμοιαζε αδύναμη να ασκήσει έναν έλεγχο ή να παρέχει οποιαδήποτε εναλλακτική λύση. Η αυτοστέγαση για ένα μεγάλο αριθμό ανθρώπων θεωρούνταν αυτονόητη. Οι ίδιοι οι οικισμοί όμως παρέμεναν εν δυνάμει παράνομοι. Η ανοχή της ύπαρξής τους και η νόμιμη λειτουργία τους καθίστατο αντικείμενο μιας διαρκούς διεγκυστίνδας με το συντηρητικό μετεμφυλιακό κράτος. Οι "οικιστές", όντας σε κατάσταση ομηρίας, "συναλλάσσονταν" με τον τοπικό αστυφύλακα, άρχοντα ή βουλευτή με αντάλλαγμα τη σιωπή ή την ψήφο ή ακόμα και κάποιο "δώρο".

Το κύριο χαρακτηριστικό εκείνων των "αυθαιρέτων" οικισμών ήταν πως επρόκειτο για "Οικισμούς" με όλη τη σημασία της λέξης. Δημιουργούνταν από μία Κοινότητα που τους χαρακτήριζε και που αποτελούσε τον πιο ισχυρό φορέα όλων όσων συσπειρώνονταν γύρω της για να υλοποιήσουν το αυτονόητο δικαίωμά τους στο κατοικείν. Η δημιουργία των "αυθαιρέτων" Οικισμών αρχίζει σιγά σιγά να φθίνει μετά τη δικτατορία, παρότι ακόμα και σήμερα θα συναντήσει κανείς αυτοσχέδιες κατοικίες να κατασκευάζονται για να καλύψουν τις στεγαστικές ανάγκες. Από την μεταπολίτευση και έπειτα και κυρίως από τη δεκαετία του 80, δεν μιλάμε πλέον για Οικισμούς Αυτοστέγασης αλλά μάλλον για Ιδιωτικά Αυθαίρετα.

Η δεύτερη γενιά: Τα Ιδιωτικά Αυθαίρετα

Η μεταπολίτευση ουσιαστικά συνοδεύτηκε από τη δημιουργία νέων καταναλωτικών και νεοπλουτίστικων προτύπων. Αν κάτι χαρακτήριζε όσους ενστερνίστηκαν αυτά τα πρότυπα ήταν, όχι ο πλούτος που δημιουργούσαν (αν κάποιος από αυτούς όντως παρήγαγε κάτι), αλλά ο πλούτος που κατανάλωναν. Η περιφανής κατανάλωση του οτιδήποτε, σιγά σιγά έγινε καθεστώς. Οι νεόπλουτοι κατανάλωναν επιχορηγήσεις, αργομισθίες, ρουσφέτια... αργότερα κατανάλωναν δάνεια ή χρηματιστηριακό αέρα... και στην δική μας περίπτωση, κατανάλωναν χώρο. Μάλιστα ο χώρος που κατανάλωναν ήταν ζωτικός χώρος που αφαιρούσαν από τους γύρω τους, από την πόλη και από την ύπαιθρο. Ο χώρος που κατανάλωναν ξεπερνούσε την έκτασή του σε τετραγωνικά καθώς οι αξίες που κατασπαταλιόνταν με την κάθε ανέγερση Αυθαιρέτου ήταν πολύ περισσότερες και πολύ πιο ανεκτίμητες. Όλοι αυτοί που κατανάλωναν αλόγιστα (και) δημόσιο χώρο ήταν τόσοι πολλοί που έμοιαζαν να τον καταναλώνουμε "όλοι μαζί". Όμως πλέον τον κατανάλωναν μόνοι τους... ένας ένας.

Η έλευση του νεοφιλελευθερισμού διεθνώς, ως πνεύμα, είχε αρχίσει να διεισδύει και στην Ελληνική κοινωνία. Η υποτίμηση των κοινών αγαθών εις βάρος μιας ιδιωτικής οικονομικής ανέλιξης άρχισε σταδιακά να αποτελεί συνείδηση για ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού. Η λογική της Ιδιώτευσης σιγά σιγά έγινε καθεστώς.

Η νέα γενιά Ιδιωτικών Αυθαιρέτων συνδύαζε την ημιπαράνομη νοοτροπία των προκατόχων της συνδυάζοντάς την όμως με μια επιδεικτική κατανάλωση και μια νοοτροπία "επενδυτή". Οι νέες αυθαίρετες οικοδομές ήταν πλέον δεύτερης κατοικίας, εξοχικές, πολυτελείς και τεράστιες, καθώς κανένας δεν μπορούσε ή δεν ήθελε να τις ελέγξει. Η πολιτεία έχοντας χάσει κάθε νομιμοποίηση για το ρόλο της σχετικά με την παραγωγή ή τον έλεγχο του χώρου- όντας απρόθυμη ή και ανίκανη να το κάνει- οδηγήθηκε συνειδητά σε ένα νέο ρόλο: Στη διευκόλυνση της κατανάλωσης και ιδιοποίησης του δημόσιου χωρικού πλούτου της χώρας. Σύντομα αποδείχτηκε πως ο πλούτος αυτός ήταν ένα τεράστιο κεφάλαιο που έμοιαζε ανεξάντλητο και θα μπορούσε ες αεί να αποτελεί αντικείμενο ιδιοποίησης.

Η Πολιτεία, ενώ σταθερά ενθάρρυνε την εξέλιξη αυτή, παρουσιάζονταν με δρακόντειες ποινές για όσους «δεν συμμορφώνονταν». Ποινές που δεν επιβάλλονταν ποτέ, ενώ συγκάλυπταν τη διαφορετικότητα των «αυθαιρέτων» από σκοπιά ιστορική, κοινωνική, πολεοδομική και τεχνική. Η ακατόρθωτη αποτροπή ή ρύθμιση όλων των αντιδικιών που προέκυπταν κατά καιρούς αποτέλεσε την βάση για τη δημιουργία ενός πρωτοφανούς γιγαντισμού των Ελληνικών οικιστικών διατάξεων και περιορισμών. Διεθνείς τεχνικοί κανονισμοί και οδηγίες μετατρέπονταν άκριτα σε νομοθετικές διατάξεις, που οδηγούσαν σε μια επίσης άκριτη εφαρμογή. Η πιστή, λεπτομερειακή τήρηση όλων των εγκεκριμένων μελετών, έμοιαζε ανέφικτη και οδηγούσε σε ατέλειωτους γραφειοκρατικούς δαιδάλους. Καλλιεργήθηκε έτσι ένα συναίσθημα συλλογικής ενοχής, ότι τα εγκεκριμένα σχέδια πρέπει να τηρούνται «στο περίπου». Από αυτήν όμως την κατάσταση όμως ενθαρρύνθηκαν και «νομιμοποιήθηκαν» και οι ασύδοτες συμπεριφορές, προβάλλοντας τον ισχυρισμό ότι «περίπου» όλα επιτρέπονται...

Τα σύγχρονα Ιδιωτικά Αυθαίρετα χαρακτηρίζονταν από νοοτροπία ακριβώς αντίθετη με αυτή των παλιότερων Οικισμών Αυτοστέγασης. Διάσπαρτα γύρω από τις πόλεις, πάνω στους λόφους, μέσα στα δάση και τους αγρούς, γύρω από τις παραλίες... ουσιαστικά φύτεωναν ως αυτόνομα και ανεξάρτητα παράσιτα, απαιτώντας όμως οργανική σύνδεση με τις υποδομές των κοντινών τους οικισμών. Δεν ήταν η διασπορά τους που τα χαρακτήριζε αλλά το μέγεθος αυτής της διασποράς. Σε κάθε εποχή άλλωστε υπήρχαν μικρά οικήματα διάσπαρτα μέσα στην ύπαιθρο που εξυπηρετούσαν λογίων λογίων ανάγκες, άλλοτε αγροτικές και άλλοτε κατοίκησης. Ο μαζικός όμως "εποικισμός" της υπαίθρου και μάλιστα για λόγους αναψυχής ήταν ένα νέο φαινόμενο με εξαιρετικά οδυνηρές συνέπειες.

Αν αναλογιστεί κανείς τα εκατοντάδες χιλιόμετρα δρόμων, σωληνώσεων και καλωδίων που καταναλώθηκαν με έξοδα ή με συμμετοχή του δημοσίου για να παρέχουν υποδομή σε κάθε ένα από όλα αυτά τα ημινόμιμα, νομότυπα, νομιμοποιημένα ή παράνομα αυθαίρετα θα αντιληφθεί μια τεράστιας έκτασης σπατάλη εις βάρος του δημοσίου. Αν συμπληρώσει στα προηγούμενα τα απλήρωτα ένσημα στο ΙΚΑ, τους χαμένους φόρους από τις εισφορές κάθε είδους στα ταμεία του

δημοσίου, συνειδητοποιεί πως δεν επρόκειτο για μια παρατυπία αλλά για μια γενικευμένη και συνειδητή καταλήστευση του δημόσιου πλούτου. Μάλιστα, δεν επρόκειτο για μια ληστεία γενικά εις βάρος των δημοσίων πόρων, αλλά εκείνων ακριβώς που είχαν αναδιανεμητικό χαρακτήρα. Οι νεόπλουτοι γίνονταν πλουσιότεροι ληστεύοντας αυτό που προορίζονταν να ανήκει και να διανέμεται σε όλους. Αυτόν τον δημόσιο πλούτο, οι νεόπλουτοι Αυθαιρετούχοι τον "ιδιοποιήθηκαν".

Η κυβερνητική «αντιμετώπιση»

Αυτήν την "ιδιοποίηση" ή "ιδιωτικοποίηση" επαγγέλλεται και σήμερα η κυρίαρχη κυβερνητική προπαγάνδα ως μοναδική λύση στην κρίση, προτείνοντας το ξεπούλημα κάθε δημόσιου αγαθού, συμπεριλαμβανομένου και του δημόσιου χώρου. Αυτήν ακριβώς τη "λύση", όμως, την έχουν ήδη εφαρμόσει οι νεόπλουτοι ιδιοποιούμενοι τα δημόσια αγαθά με τα Αυθαίρετά τους. Απλά τώρα η λύση αυτή ονομάζεται νεοφιλελευθερισμός και σκεπάζεται από ένα φωτοστέφανο "ρεαλισμού" ως απάντηση σε ένα πρόβλημα που η ίδια αυτή νοοτροπία έχει δημιουργήσει.

Η ιδιοποίηση αυτή έχει διάφορες μορφές. Είτε παρουσιάζεται με τη μορφή της πώλησης δημόσιας γης σε ιδιώτες (εγχώριους ή ξένους) είτε με τη χρήση της ως εγγύησης για περαιτέρω δανειοδότηση. Άλλοτε πάλι λανσάρεται με τη μορφή της παραχώρησης δημόσιων εκτάσεων (συμπεριλαμβανομένου του αέρα, της θάλασσας, του τοπίου, της ιστορίας ή και της ομορφιάς που περιβάλλουν την έκταση) στους κάθε λογής επενδυτές των fast track, αγνοώντας κάθε νομιμότητα που προστατεύει τον δημόσιο χαρακτήρα της ίδιας της έκτασης αλλά και των άμεσα σχετιζόμενων με αυτήν. Δεν είναι τυχαίο που η νομοθεσία των fast track παρουσιάζεται την ίδια εποχή με τη νομιμοποίηση των αυθαιρέτων.

Αυτήν ακριβώς την κατάσταση κρίσης και διαφθοράς, έρχεται σήμερα, όχι να αντιμετωπίσει αλλά να νομιμοποιήσει ο νόμος για τα αυθαίρετα που βρίσκεται στην επικαιρότητα. Όσα «παράβολα» και «ειδικά πρόστιμα» κι αν επιβάλλει όμως, η ανταποδοτικότητα (ακόμα και οικονομικής φύσης) για τη κατασπατάληση των δημόσιων φυσικών ή και ανθρώπινων πόρων είναι ασημάντη. Εξάλλου, η οικιστική ανάπτυξη δεν θα έχει αντισταθμιστικά οικονομικά οφέλη από αυτή την υπόθεση, όσα «Πράσινα Ταμεία» και αν επικαλείται το σχέδιο νόμου που κρίνεται σήμερα (αν όντως διατεθούν αυτά τα ποσά εκεί και όχι στην αποπληρωμή των χρεών του μνημονίου). Η μόνη σοβαρή οικιστική συνέπεια που θα προκύψει από αυτή τη διαδικασία είναι πως πλέον η διαφθορά θα είναι νόμος. Όσοι καταπάτησαν θα το ξανακάνουν γιατί θα ξέρουν πως και στο μέλλον η ατιμωρησία θα είναι ο κανόνας.

Υπάρχει λύση;

Γι αυτή την κατάσταση μοιάζει να μην υπάρχει λύση. Όντως έχει συντελεστεί ένα τεράστιο κακό που μοιάζει ανεπανόρθωτο. Όχι όμως. Οι πόλεις μας και τα τοπία μας δεν έχουν πεθάνει. Αντί λοιπόν να συζητάμε για την οικονομικά αποδοτική μεν αλλά μεγαλοπρεπή τους κηδεία τολμάμε να σκιαγραφήσουμε ένα σχέδιο. Το σχέδιο αυτό, παρότι δεν αναλύεται διεξοδικά, δεν υπολείπεται σε εφαρμοσιμότητα από την πρόταση του υπουργού που ισχυρίζεται πως θα καταφέρει να εισπράξει από τους κερδοσκόπους της αυθαιρεσίας όσα ποτέ δεν εισέπραττε.

Αντί να νομιμοποιήσουμε τα αυθαίρετα με μόνο κριτήριο τη θέση τους ως προς τη θάλασσα και τα δάση προτείνουμε, παράλληλα με αυτό το κριτήριο, να τα αντιμετωπίσουμε με γνώμονα την κοινωνική τους θέση και το ποσό του δημόσιου πλούτου που έχουν καταναλώσει.

Προτείνουμε λοιπόν:

Για τους "αυθαίρετους" Οικισμούς Αυτοστέγασης:

- Να αποχαρακτηριστούν ως αυθαίρετοι και να θεωρηθούν νόμιμοι όλοι οι Οικισμοί Αυτοστέγασης που φτιάχτηκαν μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του 80. Το κράτος να ζητήσει

δημόσια συγγνώμη από τους ιδιοκτήτες τους για την ανεπάρκειά του να ασχοληθεί με το ζήτημα της κατοικίας τους.

- Να αποχαρακτηριστούν τα "αυθαίρετα" μόνης και κύριας κατοικίας, με μέγεθος μικρότερο μιας μέσης κατοικίας του Οργανισμού Εργατικής Κατοικίας (ΟΕΚ), δηλαδή τα "αυθαίρετα" τα οποία φτιάχτηκαν εξ αιτίας της ανεπάρκειας του κράτους να καλύψει τις στεγαστικές ανάγκες που αυτό δημιούργησε.

Αντίθετα για τα Αυθαίρετα νέας γενιάς, θα προτείναμε μια πραγματική διαδικασία κάθαρσης που θα έπρεπε να ξεκινήσει "από πάνω προς τα κάτω".

- Η μοναδική αντιμετώπιση που θα επανέφερε ένα αίσθημα "δικαίου" σχετικά με τα Αυθαίρετα στην κοινωνία θα ήταν μια διαδικασία που στρέφεται πρώτα ενάντια στις μεγάλες αυθαιρεσίες, μετά στις μικρότερες και ούτω καθεξής. Μια διαφανώς νομοθετημένη διαδικασία, που θα γκρέμιζε κάθε ίχνος ή υποψία κρατικής αυθαιρεσίας. Δεν θα ήταν δύσκολο για παράδειγμα να κατεδαφιστούν, αμέσως μετά από τα Αυθαίρετα που βρίσκονται σε αρχαιολογικούς χώρους, δάση ή παραλίες, όλα εκείνα τα μεγάλα αυθαίρετα μέσα ή κοντά σε περιοχές με τις μεγαλύτερες αντικειμενικές αξίες.

- Στη συνέχεια πρέπει να εξεταστούν περιοχές με την αμέσως μικρότερη αξία. Δεν θα ορίσουμε σε αυτό το κείμενο το σημείο μηδέν, από κοινωνική και περιβαλλοντική σκοπιά, μέχρι του οποίου θα όφειλε να φτάσει μια τέτοια διαδικασία. Αυτό που επισημαίνουμε είναι η φορά της: Από πάνω προς τα κάτω.

- Μόνο όταν γκρεμιστούν όσα Αυθαίρετα πληγώνουν όχι μόνο το τοπίο αλλά και το αίσθημα δικαίου των πολιτών θα μπορέσει να συνεχιστεί η οποιαδήποτε διαδικασία κάθαρσης, νομιμοποίησης, ένταξης ή όπως αλλιώς θέλουμε να την ονομάσουμε, που στόχο έχει να ορίσει μια νέα αρχή. Μόνο τότε θα μπορέσουν να αξιολογηθούν νηφάλια όλες εκείνες οι ενδιάμεσες περιπτώσεις αυθαιρεσίας στις οποίες βρίσκονται εμπλεκόμενοι πλείστοι όσοι. Μόνο τότε τα όποια πρόστιμα ή άλλες επιβαρύνσεις θα αντιστοιχούν σε πραγματικές ποινές και όχι σε "εξαγορά" της παρανομίας με τον ίδιο τρόπο που τόσα χρόνια "εξαγοράζονταν" η διαφθορά των αρμοδίων.

Οι αρχιτέκτονες της Αττικής απορρίπτουμε τη διαδικασία εξαγοράς της διαφθοράς για την οποία μας προορίζουν. Ζητάμε την απόσυρση του νόμου και επιφυλασσόμαστε να στηρίξουμε την ακύρωσή του με ένδικα μέσα.

Αν δεν το κάνουμε, θα καταλήξουμε τα επόμενα χρόνια να περιφερόμαστε με τα κεφάλια σκυφτά μέσα στις πολυεδομίες, διακινώντας φακέλους αυθαιρέτων όπως αποδεχτήκαμε να το κάνουμε με τους ημιυπαίθριους. Όλοι όσοι μας κατηγορήσαν ως κλάδο πως συμμετείχαμε στη διαφθορά, θα μας κοιτούν υποτιμητικά ως συνένοχους ή στην καλύτερη περίπτωση ως άβουλα πόνια. Όσοι "έξυπνοι" παρανόμησαν θα μας κλείνουν περιπαικτικά το μάτι αφού η ιστορία θα τους έχει δικαιώσει. Και όσοι παρέμειναν ακέρατοι, και είναι πολλοί, θα στρέψουν εναντίον μας το μένος τους...

Το προεδρείο της Γενικής Συνέλευσης
Μελανίτου Άννα
Μαούνης Αντώνης
Μασούρας Κωστής